

ENIGE PROBLEMEN BETREFFENDE HERWAARDERING EN WINSTBEPALING

door Drs. T. K. B. de Bel

§ 1. *Herwaarderen als consequentie van veranderingen in de vervangingswaarde.*

Herwaarderingsproblemen vormen een onderdeel van het algemene vraagstuk van de waardering van goederen in de bedrijfshuishouding. Bij toepassing van de vervangingswaardeleer wordt de waardering van goederen bepaald door de vervangingswaarde, welke in tegenstelling tot de aanschaffingsprijs een veranderlijke grootheid is.

Waardering op deze grondslag vereist dus het onderkennen van wijzigingen in de vervangingswaarde. Onder „herwaarderen” verstaan wij nu: het administratief tot uitdrukking brengen van de verschillen die optreden wanneer men de prijzen die in de bedrijfshuishouding de waarde van de goederen aangeven aanpast aan de gewijzigde vervangingswaarde.

Herwaardering op grond van verandering in de vervangingswaarde is alleen mogelijk bij activa die in de goederensfeer liggen en waarvan de waardering dus wordt uitgedrukt in prijzen. Activa die in de geldsfeer liggen zijn niet vatbaar voor herwaardering, daar de waarde van deze categorie activa (waartoe bijvoorbeeld behoren kasmiddelen en geldvorderingen) wordt bepaald door de koopkracht van de geldeenheid. De koopkracht van een valuta is in het gehele monetaire gebied per definitie overal gelijk, waaruit volgt dat de waarde van de geldeenheid in de individuele bedrijfshuishouding steeds gelijk is aan en bepaald wordt door de waarde van die geldeenheid in het maatschappelijk verkeer.

§ 2. *De betekenis van herwaardering in verband met de bepaling van transactieresultaten en de waardering van voorradige goederen-activa.*

Het onderkennen en administratief verwerken van veranderingen in de vervangingswaarde is dienstbaar aan de juiste bepaling van het offer en resultaat van transacties.

Daarnaast leidt herwaardering van voorradige goederenactiva (voorraden gereed produkt, grondstoffen, gebouwen, machines) tot hun vervangingswaarde tot het actuele beeld van grootte en samenstelling van kapitaal en vermogen.

Algemeen bekend is het eenvoudige voorbeeld van de handelaar die goederen inkoop en deze zonder bewerking weer verkoopt. Zijn offer bij de ruil wordt bepaald door het prijsniveau op de inkoopmarkt ten tijde van de ruil terwijl dit prijsniveau tevens bepalend is voor de waardering van de onverkochte voorraad.

In de wijze waarop de „vervanging” van verkochte produkten zal plaats vinden kunnen zich in principe twee mogelijkheden voordoen, namelijk „vervanging door inkoop” en „vervanging door middel van eigen produktie”.

Toepassing van het vervangingswaardeprincipe heeft voor beide gevallen verschillende praktische consequenties. Bij vervanging door inkoop wordt de vervangingswaarde aangegeven door het actuele prijsniveau op de inkoopmarkt waar de onderneming het betreffende artikel ter vervanging kan verwerven. In het geval van vervanging door middel van eigen produktie - welke veelal vereist is wanneer de onderneming met behulp van merk-

artikelen een voorkeur voor zijn ten verkoop aangeboden artikelen wil scheppen - kan men voor de bepaling van de vervangingswaarde geen onmiddellijke steun aan marktprijzen ontleen.

De vervangingswaarde moet in dit geval *gecalculeerd* worden rekening houdend met het prijsniveau van de inkoopmarkten die voor de betreffende produktie een rol spelen.

Bij deze calculatie ontmoet men twee factoren die toepassing van het vervangingswaardeprincipe tot een minder eenvoudige zaak maken:

1. voor de vervanging van het goed dat men bij de ruil afstaat heeft men in het daartoe vereiste produktieproces produktiemiddelen (bijvoorbeeld diverse grondstoffen, verschillende kwaliteiten arbeid, machines) nodig die een marktprijs per eenheid hebben, maar waarvan de te verbruiken kwantiteiten voor de voortbrenging van het te vervangen goed niet op de markt doch in de onderneming moeten worden bepaald;
2. de organisatie van het produktieproces, dat vereist is voor de vervanging, heeft geleid tot een volgtijdelijke scheiding tussen de verwerving van produktiemiddelen en de produktie en tussen deze laatste en de afzet.

De offers die de bedrijfscalculatie naar vervangingswaarde worden berekend, bestaan steeds uit verbruikte kwantiteiten die tegen vervangingswaarde per eenheid in geld worden uitgedrukt. Daar het produkt van verbruikte kwantiteiten en marktprijzen per eenheid tot een uitkomst moet leiden die aan de kwalitatieve eisen van het begrip „vervangingswaarde” moet voldoen, hebben dus de in de calculatie te verwerken „kwantiteiten” naast de marktprijzen per eenheid van de verbruikte kwantiteiten hun betekenis voor de bepaling van de vervangingswaarde van het eindprodukt.

Voorbeelden:

zowel de arbeidstijd als het loonpeil; de hoeveelheid grondstof als de marktprijs per eenheid; de grootte van het vermogensbeslag als de rentevoet moeten in de calculatie naar vervangingswaarde van het eindprodukt worden vastgesteld.

Het kwantitatieve element strekt zich in het algemeen uit tot alle kwantitatieve verhoudingen die in de organisatie van de produktie een rol spelen. Voorbeelden hiervan in de fabricage-afdelingen zijn: de verhouding tussen de aantallen direct en indirect personeel; het aantal vierkante meters per arbeider, terwijl voorts in de organisatie van het bedrijfsproces de omvang van de hulpafdelingen die hun diensten verlenen aan de fabricage-afdelingen tot deze laatste in een zekere verhouding moet staan.

Daar men voor al deze verhoudingen - samen te vatten als het kwantitatieve element - geen gegevens kan ontleen aan in het maatschappelijk verkeer gevormde prijzen, rijst de vraag op welke wijze men deze verhoudingen kan vaststellen ten dienste van de calculatie naar vervangingswaarde.

De objectivering moet hier worden gevonden in normen gebaseerd op het rationeel en technisch mogelijke onder sociaal aanvaardbare condities wat de menselijke factor betreft.

Bepaling van deze normen vereist veel inzicht in de structuur van het produktieproces en de daarmee noodzakelijk verbonden interne organisatie van de voortbrenging. Ervaringsgegevens kunnen daarbij van groot nut zijn doch dienen steeds kritisch te worden onderzocht. Hierbij kan kennis van de stand van de techniek van de bedrijfstak een corrigerende invloed

uitoefenen op de bestaande produktiemethode die men in de onderneming aantreft.

De opbouw van de calculatie naar vervangingswaarde brengt de praktische eis mede steeds en in alle kostenplaatsen van de onderneming (zowel fabricage-afdelingen als hulpafdelingen) de goederenactiva tegen vervangingswaarde te waarden („systematische administratie van de juiste waarde”).

Bij de calculatie naar vervangingswaarde van ten verkoop geproduceerde goederen dient men rekening te houden met het feit dat de verkoop op elke dag kan plaats vinden, zodat het daarvoor te brengen offer bij de ruil steeds bekend moet zijn. Slechts op deze wijze kan de vervangingswaarde een gegeven zijn waarmee men bij het verkoopbeleid kan werken. De eis dat de actuele vervangingswaarde steeds bekend moet zijn kan men in de praktijk het beste verwezenlijken met behulp van de standaardprijscalculatie. Deze calculatie is opgebouwd uit kwantitatieve en prijsniveau elementen. Deze systematische opbouw biedt gelegenheid het effect van wijzigingen in deze elementen op de totale kostprijs snel te bepalen.

Het kwantitatieve verbruik van materialen en arbeid in de diverse werkingsfasen is hierin op basis van zorgvuldig vastgelegde normen betreffende de produktieverhoudingen vastgesteld en meestal op korte termijn niet fluctuerend; periodieke herziening zal voldoende zijn. Het prijsniveau van materiaal, het loonpeil van bewerkingstijden en andere prijsniveau-elementen kunnen echter ook op korte termijn afwijken van het prijspeil waartegen het kwantitatieve verbruik in de standaardprijscalculatie werd berekend. De afwijkingen tussen de prijzen per eenheid opgenomen in de standaardprijscalculatie en de actuele marktprijzen kunnen in een indexpercentage van de standaardprijs worden uitgedrukt.

Bij een groot assortiment van artikelen is het praktisch niet mogelijk per individuele artikelcalculatie de index, die de standaardprijscalculatie op niveau van de vervangingswaarde brengt, per artikel te berekenen.

Terwille van tijdsbesparing kan aan de hand van representatieve prototypen voor homogene groepen artikelen groepsgewijze de index worden bepaald. Door middel van een index-systeem kan dan steeds de vervangingswaarde van alle produkten die voor verkoop zijn bestemd, beschikbaar staan.

§ 3. *Het economische karakter van herwaarderingsverschillen.*

Wanneer men goederen-activa (zowel vaste activa als voorraden) steeds naar vervangingswaarde wil waarden zal men in de administratie uit wijzigingen in de vervangingswaarde die tot uitdrukking komen in prijsdaling of prijsstijging consequenties moeten trekken. Dit betekent dat men de goederen-activa zal herwaarden. Bij prijsstijging ontstaat een vermogensvermeerdering; bij prijsdaling een vermogensvermindering. De uit prijsveranderingen voortkomende bedragen geven steeds het verschil aan tussen de waardering van goederen naar aanschaffingsprijs of, indien reeds eerder herwaardering plaats vond, tegen vervangingswaarde vóór prijsverandering en de nieuwe actuele vervangingswaarde. Deze bedragen worden telkens bij herwaardering vastgesteld; wij noemen ze daarom herwaarderingsverschillen.

Voor aanhangers van de vervangingswaardeleer is het karakter van deze herwaarderingsverschillen duidelijk; namelijk vermogensvermeerderingen of verminderingen die principieel buiten de inkomenssfeer, de resultatenrekening, vallen. Wanneer men het uit ruil voortvloeiend gunstig verschil

tussen opbrengsten en offers op basis van vervangingswaarde als winst beschouwd, dan volgt hieruit dat buiten het winstbegrip vallen:

- a. waardeveranderingen van niet geruilde goederen-activa;
- b. verschillen tussen aanschaffingsprijzen en vervangingswaarde van geruilde goederen.

De verklaring hiervoor heeft Prof. van der Schroeff in het M.A.B. van februari 1957 in zijn artikel „Rondom het winstprobleem” als volgt bondig geformuleerd:

„Zolang het goed nog niet geruild is, wordt de vermogenstoename door het goed zelf vastgehouden. Wordt het goed geruild, dan komt weliswaar de vermogenstoename in effectieve koopkracht vrij, maar deze ligt tezelfdertijd onder de klem van de vervangingsverplichting.”

Hiermede is principiëel de grens tussen vermogensvermeerdering („boomgroei”) en winst („vruchtvorming”) bepaald.

Ter vermindering van misverstand wijzen wij erop, dat wij gaarne Prof. van der Schroeff volgen in zijn standpunt op terminologisch gebied, dat „ieder adjectief aan het winstbegrip overbodig is en slechts verwarrend kan werken”, omdat uitkeerbaarheid reeds in de term winst zelve besloten ligt.

Uitgaande van de principiële gebondenheid van herwaarderingsverschillen aan de vermogenssfeer willen wij nu de volgende vraag onderzoeken.

Zijn er omstandigheden mogelijk en zo ja, welke, waaronder men aan de omvang van herwaarderingsverschillen - die het zij met nadruk herhaald, principiëel aan de vermogenssfeer zijn gebonden - eisen moet stellen, die ertoe leiden dat men de algebraïsche som van de transactieresultaten van een boekjaar moet corrigeren om tot de winst van dat boekjaar te komen?

Als men eisen aan de omvang van herwaarderingsverschillen gaat stellen dan moet men een criterium aanleggen in verband met een bepaald doel. Men kan zich afvragen of de in een periode geregistreerde herwaarderingsverschillen groter of kleiner, dan wel juist voldoende zijn in verband met dit doel. Wij scharen ons nu in de rij van allen die als zodanig doel zien: de handhaving van de onderneming als zelfstandig subject in het maatschappelijk verkeer.

Bij het bepalen van de inhoud van dit doel richtte de aandacht zich in het verleden in de eerste plaats op de vervangingsverplichting van kapitaalcomponenten in de goederensfeer die aan prijsveranderingen onderhevig zijn en kwam het principiële karakter van herwaarderingsverschillen, welke het gevolg zijn van waarde-veranderingen van goederenactiva, op de voorgrond.

§ 4. *Vervangingsverplichting en herwaarderingsverschillen.*

Wij onderzoeken nu in eerste instantie de omvang van herwaarderingsverschillen tegenover de *vervangingsverplichting* van kapitaalcomponenten bij stijgend prijspeil.

Voor wat betreft *voorraden* heeft men de vervangingsverplichting gezien in verband met de omvang van de voorraden die men noodzakelijk moet achten voor hun functionele betekenis in het bedrijfsgebeuren.

De vervangingsverplichting van deze voorraden - verder aan te duiden als normale voorraden - heeft tot consequentie dat herwaarderingsverschillen die hierop betrekking hebben, aan de onderneming gebonden zijn en dus buiten de resultatensfeer blijven.

Het is echter ook mogelijk dat de voorraden boven of onder het normale

voorraadniveau liggen; men spreekt dan van surplus- respectievelijk manco-voorraden. Beide voorraadposities vloeien voort uit kwantitatieve diversiteit tussen afzet en vervanging en zijn in wezen van speculatieve aard.

Herwaarderingsverschillen betrekking hebbend op surplus-voorraden staan niet onder de klem van de vervangingsverplichting en zouden uit dien hoofde in principe in de resultatenrekening betrokken mogen worden, uiteraard slechts na realisering door afzet van de surplus-voorraad. In geval van prijsstijging bij manco-voorraden zijn de werkelijke herwaarderingsverschillen lager dan het bedrag dat met het oog op de vervangingsverplichting van normale voorraad aan de onderneming gebonden moet blijven.

Dit tekort dient dan ten laste van het resultaat te worden aangezuiverd, tenzij men de prijsstijging van surplus-voorraden op een speciale reserve-rekening heeft gelaten die thans belast kan worden.

Ook bij duurzame produktiemiddelen heeft men de herwaarderingsverschillen voortvloeiend uit prijsveranderingen niet *zonder meer* als vermogensmutaties gezien, doch kritisch getoetst in verband met de vervangingsverplichting.

Bij deze categorie goederen-activa treedt de moeilijkheid op dat bij gelijkmatig verbruik van de werkeenheden van een complex duurzame produktiemiddelen de vervanging veelal toch stootsgewijze plaats vindt. Deze constellatie treedt namelijk op bij niet-harmonische leeftijdsopbouw van een complex duurzame produktiemiddelen. Deze heeft tot gevolg dat reeds *zonder prijsverandering* van de betreffende activa de vervanging in opeenvolgende tijdvakken ongelijkmatig is, dat wil zeggen financieringseisen stelt die per tijdvak verschillend zijn. Wij hebben hier dan te maken met een financieringsvraagstuk dat als zodanig geen invloed heeft op de winstbepaling (toekomstige grote vervangingen kunnen wel een rol spelen bij de winstbestemming!).

Bij prijsstijging van duurzame produktiemiddelen moet onze conclusie echter anders gaan luiden. Indien in de loop der jaren de prijs van duurzame produktiemiddelen steeds stijgt zijn de afschrijvingen, die telkens in de calculatie waren opgenomen op basis van de vervangingswaarde *ten tijde van de ruil* lager geweest dan overeenkomt met de vervangingswaarde op het tijdstip van vervanging.

Hierdoor is uit de opbrengst van de produktie in totaal een lager bedrag aan afschrijvingen vrijgevallen dan voor vervanging tegen gestegen prijs vereist is.

Dit tekort is ontstaan door na de ruil opgetreden stijging van de vervangingswaarde van verbruikte eenheden en dus buiten de financiële kringloop van het bedrijfsproces gebleven. Het kan alleen geminimaliseerd worden wanneer bij een zogenaamde harmonische leeftijdsopbouw van de duurzame produktiemiddelen relatieve gelijktijdigheid tussen afschrijvingen en herinvesteringen bereikt wordt. Indien dit niet het geval is, dan zal de discontinue vervanging van het regelmatig doorlopend verbruik van werkeenheden in het geval van prijsstijging herwaarderingsverschillen opleveren die tekort schieten om de vervangingsverplichting te dekken.

Dit tekort dient in de resultatenrekening opgevangen te worden. Resumerend menen wij dus dat: bij harmonische leeftijdsopbouw van een complex duurzame produktiemiddelen de bij prijsstijging ontstaande herwaarderingsverschillen voldoende zijn voor de vervangingsverplichting en dat niet-harmonische leeftijdsopbouw bij gelijkblijvende prijzen alleen een financieringsvraagstuk opwerpt, doch geen consequenties heeft voor de winstbepaling. Dit laatste is wel het geval bij niet-harmonische leeftijds-

opbouw in combinatie met prijsbeweging van de betreffende duurzame produktiemiddelen.

Concluderend merken wij op dat: hoewel het juist is te achten herwaarderingsverschillen met het oog op de vervangingsverplichting van goederen-activa principiëel als vermogenscomponenten buiten de resultatensfeer te houden, dit nog geen zekerheid biedt dat de omvang van de herwaarderingsverschillen voldoende is om de vervangingsverplichting te bepalen. Met name zullen de manco-voorraden en een niet-harmonische leeftijdsopbouw van duurzame produktiemiddelen bij stijgend prijspeil extra voorzieningen eisen, die dan ten laste van de som van de transactieresultaten zullen gaan.

§ 5. *Andere benadering van de eis „handhaving van de onderneming als zelfstandig subject in het maatschappelijk verkeer”.*

De vraag welke vermogensaanwas voortvloeiend uit herwaardering van goederen-activa aan de onderneming gebonden is ter wille van de instandhouding van de inkomensbron werd in de voorgaande paragraaf onder ogen gezien.

Wij stellen nu dat het onderkennen van de eisen van de vervangingsverplichting van kapitaalcomponenten in de goederensfeer niet voldoende is voor de winstbepaling die gericht is op de instandhouding van de inkomensbron. Wij verstaan onder de inkomensbron van de onderneming: het organisch samenhangend complex van kapitaalcomponenten, zowel in de goederensfeer als in de geldsfeer liggend dat de potentie vertegenwoordigt om voor de onderneming een inkomen te verwerven.

Wij menen daarom dat het nodig is ook aan de geldactiva van de onderneming aandacht te besteden bij de winstbepaling welke gericht is op de handhaving van de inkomensbron. Daarnaast en in verband hiermede verdient naar onze mening ook de onderscheiding in eigen en vreemd vermogen in verband met de winstbepaling aandacht.

Daarom willen wij ook deze beide aspecten betrekken in de problematiek van de winstbepaling. Als gevolg hiervan achten wij het doelmatig in de winstbepaling, gericht op de instandhouding van de inkomensbron van de onderneming, de volgende drie étappes te onderscheiden:

1. bepaling van de transactieresultaten; de som van de verschillen van opbrengst en vervangingswaarde van alle ruiltransacties, beide gemeten op het moment van de ruil;
2. toetsing van de omvang van de herwaarderingsverschillen van goederenactiva aan de eisen voortvloeiend uit de vervangingsverplichting (zie paragraaf 4);
3. bepaling van de invloed van de koopkrachtdaling van de geldeenheid op de geld-activa van de onderneming en de gevolgen daarvan voor zover deze in de winstbepaling opgevangen moeten worden.

Voor ons onderzoek naar het verband tussen waardeverandering van geld-activa en winstbepaling nemen wij als uitgangspunt het volgende grondpatroon dat voor iedere balans gemaakt kan worden:

goederen-activa	$\frac{a}{b}$	eigen vermogen	$\frac{p}{q}$
geld-activa	$\frac{b}{t}$	vreemd vermogen	$\frac{q}{t}$

Wij kunnen nu de volgende drie gevallen onderscheiden:

1. de geld-activa zijn even groot als het vreemd vermogen ($b = q$ en dus ook $a = p$); in welke gevallen wij spreken van waarde-evenwicht in de balans. De gevolgen van koopkrachtverandering van de geldeenheden zijn voor de geld-activa en het vreemd vermogen even groot en compenseren elkaar;
2. indien $b > q$ (en dus $a < p$), welke situatie wij als een debet-nominale positie verder aanduiden, dan ontstaat bij koopkrachtdaling een nadeel en bij koopkrachtstijging een voordeel voor de onderneming;
3. wanneer $b < q$ (en dus $a > p$), spreken wij van een credit-nominale positie. In dit geval heeft koopkrachtdaling een voordelig gevolg en koopkrachtstijging een nadelig gevolg voor de onderneming.

Indien men toestaat onder handhaving van vermogen te verstaan: gelijk-blijven van de oorspronkelijke koopkracht ongeacht het veranderlijke aantal geldeenheden dat de onveranderde koopkracht voorstelt, dan wordt bij waarde-evenwicht in de balans bereikt:

- a. eliminering van valuta-risico op geld-activa door aanwezigheid van vreemd vermogen;
- b. instandhouding van *eigen* vermogen.

Bij het onderzoek van de gevolgen van prijsstijging resp. prijsdaling bij afwijkingen van het waarde-evenwicht nemen wij eerst even aan dat de goederenactiva waarop vervangingsverplichting rust een bedrag vertegenwoordigen gelijk aan het eigen vermogen. Afwijking van het waarde-evenwicht levert dan bij prijsstijging in een debet-nominale positie een valuta-verlies op dat onder bovengenoemde veronderstelling gelijk is aan het verlies van de prijsstijging over de manco-goederen activa. Ter verduidelijking moge het volgende voorbeeld dit tonen:

goederen activa	800	eigen vermogen	1.000
geld-activa	700	vreemd vermogen	500
	<u>1.500</u>		<u>1.500</u>

Bij prijsstijging van 10 % wordt op geld-activa een verlies geleden van 70 dat door aanwezigheid van vreemd vermogen wordt gereduceerd tot 20. Als de goederen-activa waarop vervangingsplicht rust evenals het eigen vermogen 1.000 bedragen, dan moet het herwaarderingsverschil hierover 100 bedragen. Daar het herwaarderingsverschil van de aanwezige goederen-activa slechts 80 bedraagt, moet 20 verlies worden genomen, zijnde de prijsstijging van de manco-goederen.

Uit het voorgaande kan worden geconcludeerd dat: indien de goederen waarvoor vervangingsverplichting bestaat gelijk zijn aan het eigen vermogen, doch ongelijk zijn aan de werkelijke goederen-activa (bijvoorbeeld manco-voorraden) men bij prijsstijging via bepaling van het verlies door geldontwaardiging op het saldo nominale middelen juist het bedrag vindt waarmee de vermogenscorrectierekening aanvullend gecrediteerd moet worden in verband met de vervangingsverplichting.

Door deze boeking werd tevens het eigen vermogen in koopkracht gelijk gehouden.

Indien de werkelijke goederen-activa juist overeenkomen met de goederen-activa waarop de vervangingsverplichting rust doch kleiner zijn dan het

eigen vermogen, dan zullen bij prijsstijging de geboekte herwaarderingsverschillen voldoende zijn voor de vervangingsverplichting; daar echter tegelijkertijd ook een debet-nominale positie aanwezig is, zal de koopkrachtvermindering hiervan een verlies meebrengen.

In alle tot dusver in deze paragraaf behandelde gevallen werd bij de winstbepaling rekening gehouden met de eisen voortvloeiende uit de vervangingsverplichting van goederen-activa en daarnaast met de gevolgen van koopkrachtfluctuatie voor een saldo nominale middelen bij ontbreken van waarde-evenwicht in de balans. (Wij hebben daarbij om redenen van vereenvoudiging het realisatieprincipe buiten beschouwing gelaten.)

Wanneer wij nu komen aan het geval dat de goederen waarop vervangingsverplichting rust, de werkelijke goederen-activa en het eigen vermogen alle drie verschillend zijn, dan kan zich hierin een groot aantal varianten voordoen.

Het kernpunt, waar het in al deze gevallen om gaat, is de vraag: dient men bij prijsbeweging de instandhouding van de goederen-activa waarvoor vervangingsverplichting bestaat of de handhaving van het eigen vermogen te laten prevaleren?

Wij demonstreren de betekenis van deze vraag aan de hand van 2 voorbeelden:

voorbeeld 1:

goederen-activa	950	eigen vermogen	1.000
geld-activa	550	vreemd vermogen	500
	<u>1.500</u>		<u>1.500</u>

Verondersteld wordt dat een prijsstijging van 10 % optreedt en dat de goederen-activa waarvoor vervangingsverplichting bestaat vóór de prijsstijging 850 bedragen.

Voor de instandhouding van de goederen-activa waarvoor vervangingsverplichting bestaat moet de vermogenscorrectierekening worden gecrediteerd met 85, voor de instandhouding van het eigen vermogen met 100.

In eerste instantie worden in beide gevallen de goederen-activa die werkelijk aanwezig zijn herwaardeerd met de boeking:

goederen-activa	95	
aan vermogenscorrectierekening		95

Indien men de instandhouding van goederen-activa waarvoor vervangingsverplichting bestaat laat prevaleren behoeft in dit voorbeeld de vermogenscorrectierekening slechts met 85 te worden gecrediteerd, zodat van de oorspronkelijk geboekte 95 op deze rekening weer 10 kan vrijvallen met de boeking:

vermogenscorrectierekening	10	
aan verlies en winst		10

Indien men meent dat het eigen vermogen gehandhaafd moet worden, dient vanwege het verlies door de geldontwaarding van het debetsaldo nominale rekeningen (550-500) aan de reeds geboekte 95 op de vermogenscorrectierekening 5 te worden toegevoegd met de boeking:

verlies en winst	5	
aan vermogenscorrectierekening		5

voorbeeld 2:

goederen-activa	900	eigen vermogen	1.000
geld-activa	600	vreemd vermogen	500
	<u>1.500</u>		<u>1.500</u>

Verondersteld wordt dat een prijsstijging van 10 % optreedt en dat de goederen-activa waarvoor vervangingsverplichting bestaat vóór de prijsstijging 1200 bedragen.

Door herwaardering van de werkelijke goederen-activa stijgen deze met 90 en wordt de vermogenscorrectierekening met 90 gecrediteerd met de boeking:

goederen-activa	90	
aan vermogenscorrectierekening		90

Voor de instandhouding van goederen-activa waarop vervangingsverplichting rust moet de vermogenscorrectierekening echter met 120 worden gecrediteerd, zodat nog verder moet worden geboekt:

verlies en winst	30	
aan vermogenscorrectierekening		30

Staat men echter op het standpunt dat de instandhouding van het eigen vermogen prevaleert dan kan men volstaan met een toevoeging van 10 aan de 90 waarmee de vermogenscorrectierekening werd gecrediteerd. Met de boeking:

verlies en winst	10	
aan vermogenscorrectierekening		10

wordt het verlies door geldontwaardiging over het debetsaldo nominale rekeningen (600-500) getoond.

Terugkomend op de vraag, wat prevaleert voor een juiste winstbepaling: de instandhouding van het eigen vermogen of de eis tot binding van bedragen voor de vervangingsverplichting, moeten wij voorop stellen dat deze vraag slechts zin heeft als het eigen vermogen in de juiste verhouding staat tot het vreemd vermogen. (Welke verhouding tussen eigen en vreemd vermogen men in bepaalde omstandigheden juist moet achten is een afzonderlijk probleem waar wij thans niet op ingaan.)

Wij vragen ons nu in de eerste plaats af of het mogelijk is dat bij een juiste kapitalisatie het eigen vermogen kleiner is dan de totale investering in goederen-activa, die noodzakelijk in stand gehouden moet worden. Wij betwijfelen dit onder andere op grond van het feit dat ook een „vaste kern” in de geld-activa door permanent vermogen dient te worden gefinancierd.

De eis tot handhaving van de onderneming als zelfstandig subject in het maatschappelijk verkeer houdt naar wij menen in dat de onderneming in staat moet zijn bij voortdurende over het vermogen te beschikken om in het maatschappelijk verkeer op te treden. De winstbepaling mag hierbij voor de financiering geen extra eisen opleveren.

Dat echter bij prijsstijging toch een grotere vermogensbehoefte ontstaat volgt reeds uit het feit dat ook de geldactiva zullen moeten stijgen om in volume gelijkblijvende bedrijfsprocessen te herhalen.

Daarnaast merken wij op dat het verschil tussen goederen-activa, waarop vervangingsverplichting rust en werkelijke goederen-activa, hoewel in prin-

cipe duidelijk, zich moeilijk laat kwantificeren; in het bijzonder geldt dit voor de niet-harmonische opbouw van een complex duurzame produktie-middelen.

Op grond van bovengenoemde overwegingen zijn wij voorlopig geneigd als praktische oplossing voor de bepaling van de periodewinst te aanvaarden: de som van de transactieresultaten gecorrigeerd met het bedrag waarmee de vermogenscorrectierekening vergroot moet worden of verminderd kan worden om het eigen vermogen te handhaven. *Dit bedrag kan eenvoudig worden gevonden door het saldo nominale rekeningen (geld-activa versus vreemd vermogen) te bepalen en hierover de koopkrachtfluctuatie toe te passen.*

Wij menen dat de gevolgen van de prijsbeweging voor de afwijking van de normale goederen-activa en de werkelijke goederen-activa die althans in grote industriële ondernemingen moeilijk te kwantificeren zijn, in vele (niet alle) gevallen reeds door de beschreven maatregelen voor handhaving van het eigen vermogen worden gedekt. In de resterende gevallen zal een voorzichtig financieringsbeleid de winstbestemming een aanvullende rol laten spelen voor de winstbepaling.

Wij zijn ons bewust dat de in deze paragraaf gegeven beschouwing een geval van „vruchtvorming” voorstelt dat aan de wetenschappelijke keuring nog moet worden onderworpen.